

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΤΗΡΗΣΙΣ ΑΥΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

1. Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή (Γεν. β', 16-17). Κατὰ τόν Μ. Βασίλειον, «*συνηλικιωτίς ἐστι τῆς ἀνθρωπότητος· νηστεία γάρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη*» (Περὶ νηστείας, 1, 3. PG 31, 168A). Εἶναι μέγα πνευματικόν ἀγώνισμα καί ἡ κατ' ἐξοχήν ἔκφρασις τοῦ ἀσκητικοῦ ἰδεώδους τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπαρεγκλίτως στοιχοῦσα εἰς τε τὰ ἀποστολικά θεσπίσματα καί τοὺς συνοδικούς κανόνας καί εἰς τὴν καθ' ὅλου πατερικὴν παράδοσιν, διεκήρυξε πάντοτε τὴν ὑψίστην ἀξίαν τῆς νηστείας διὰ τὸν πνευματικόν βίον τοῦ ἀνθρώπου καί τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Εἰς τὸν κύκλον τῆς λατρείας τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου προβάλλεται ἡ ὅλη περί τῆς νηστείας πατερικὴ παράδοσις καί διδασκαλία διὰ τὴν συνεχῆ καί ἀδιάπτωτον ἐγρήγορσιν τοῦ ἀνθρώπου καί τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς πνευματικούς ἀγῶνας. Διό καί ὑμνεῖται εἰς τὸ Τριῶδιον ὡς χάρις πολύφωτος, ὡς ὄπλον ἀκαταμάχητον, ὡς πνευματικῶν ἀγῶνων ἀρχή, ὡς καλλίστη τρίβος ἀρετῶν, ὡς τροφή ψυχῆς, ὡς πηγὴ φιλοσοφίας ἀπάσης, ὡς ἀφθάρτου διαγωγῆς καί ἰσαγγέλου πολιτείας τὸ μίμημα, ὡς μήτηρ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων καί πασῶν τῶν ἀρετῶν.
2. Ἡ νηστεία ὡς ἀρχαιότατος θεσμός ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην (Δευτ. θ', 18. Ἠσ. νη', 4-10. Ἰωήλ β', 15. Ἰωνᾶς γ', 5-7), βεβαιοῦται δὲ ὑπὸ τῆς Καινῆς. Αὐτός ὁ Κύριος ἐνήστευσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δημοσίας δράσεως αὐτοῦ (Λουκ. δ', 1-2) καί ἔδωκεν ὁδηγίαν ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἀσκήσεως τῆς νηστείας (Ματθ. στ', 16-18). Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην γενικώτερον συνιστᾶται ἡ νηστεία ὡς μέσον ἐγκρατείας, μετάνοίας καί πνευματικῆς ἀνατάσεως (Μάρκ. α', 6. Πράξ. ιγ', 2. ιδ', 23. Ρωμ. ιδ', 21). Ἡ Ἐκκλησία, ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς, διεκήρυξε τὴν ὑψίστην σημασίαν τῆς νηστείας καί ὥρισε τὴν Τετάρτην καί τὴν Παρασκευὴν ὡς ἡμέρας νηστείας (Διδαχὴ η', 1), ὡς ἐπίσης καί τὴν πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείαν (Εἰρηναῖος Λουγδούνου, ἐν: Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ε', 24. PG 20, 497B-508AB). Βεβαίως, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πρᾶξιν, τὴν ἀνά τοὺς αἰῶνας μαρτυρουμένην, ὑπῆρξε ποικιλία οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς νηστείας πρὸ τοῦ Πάσχα (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ πρὸς Βασιλεῖδην ἐπίσκοπον, PG 10, 1277), ἀλλὰ καί ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καί τὸ περιεχόμενον τῶν ὑπολοίπων περιόδων νηστείας, αἵτινες διεμορφώθησαν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ποικίλων παραγόντων,

πρωτίστως λειτουργικῶν καὶ μοναστικῶν, προκειμένου νὰ συντελεῖται μεταξύ ἄλλων καὶ ἡ κατάλληλος προετοιμασία πρὸ τῶν μεγάλων ἐορτῶν. Οὕτως, ὁ ἄρρηκτος δεσμός νηστείας καὶ λατρίας παρέχει τὸ μέτρον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς νηστείας καὶ ἀναδεικνύει τὸν πνευματικὸν χαρακτήρα αὐτῆς, διὸ καὶ ἅπαντες οἱ πιστοὶ καλοῦνται νὰ ἀνταποκριθοῦν, ἕκαστος κατὰ τὴν ἴδιαν αὐτοῦ δύναμιν καὶ δυνατότητα, χωρὶς ὅμως νὰ παρέχεται καὶ ἐλευθερία καταφρονήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου θεσμοῦ: «ὄρα μὴ τις σὲ πλανήσῃ ἀπὸ ταύτης τῆς ὁδοῦ τῆς διδαχῆς... Εἰ μὲν γὰρ δύνασαι βαστάσαι ὄλον τὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου, τέλειος ἔσει· εἰ δὲ οὐ δύνασαι, ὁ δύνῃ τοῦτο ποίει. Περὶ δὲ τῆς βρώσεως, ὁ δύνασαι, βάστασον» (Διδαχὴ στ', 1-3).

3. Ἡ ἀληθὴς νηστεία, ὡς πνευματικὸν ἀγώνισμα, συνδέεται πρὸς τὴν ἀδιάλειπτον προσευχὴν καὶ τὴν εἰλικρινῆ μετάνοιαν. «*Μετάνοια χωρὶς νηστείας ἀργή*» (Μ. Βασιλείου, *Περὶ νηστείας* 1, 3. PG 31, 168A), ὡς ἐπίσης καὶ νηστεία ἄνευ ἔργων εὐποιΐας εἶναι νεκρά, ἴδια δὲ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ἄνισος καὶ ἄδικος κατανομή τῶν ἀγαθῶν στερεῖ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ὀλοκλήρους λαοῦς. «*Νηστεύοντες ἀδελφοί σωματικῶς, νηστεύσωμεν καὶ πνευματικῶς· λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διαρρήξωμεν στραγγαλιὰς βιαιῶν συναλλαγμάτων· πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διασπάσωμεν· δώσωμεν πεινώσιν ἄρτον, καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς οἴκους*» (Στιχηρὸν, Ἰδιόμελον Τετάρτης, Α' Ἑβδομάδος Νηστειῶν. Πρβλ. Ἡσαίου νη', 6-7). Ἡ νηστεία δὲν ἐξαντλεῖται εἰς ἀπλὴν καὶ τυπικὴν ἀποχὴν ἐκ τινῶν μόνον καθωρισμένων τροφῶν. «*Οὐ μέντοι ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀποχὴ βρωμάτων πρὸς τὴν ἐπαινετὴν νηστείαν, ἀλλὰ νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Ἀληθὴς νηστεία ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχὴ, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιᾶς, ψεύδους, ἐπιорκίας. Ἡ τούτων ἔνδεια νηστεία ἐστὶν ἀληθὴς. Ἐν τούτοις μὲν ἡ νηστεία καλόν*» (Μ. Βασιλείου, *Περὶ νηστείας* 2, 7. PG 31, 196D). Ἡ κατὰ τὴν νηστείαν ἀποχὴ ἐκ τινῶν καθωρισμένων τροφῶν καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ὀλιγάρκεια, οὐ μόνον κατὰ τὸ εἶδος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ποσότητα τῶν μεταλαμβανομένων τροφῶν, ἀποτελοῦν τὸ αἰσθητὸν στοιχεῖον τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνισματος. «*Ἡ νηστεία ἀποχὴ τροφῆς ἐστὶ κατὰ τὸ σημαίνόμενον. Τροφή δὲ οὐδὲν δικαιότερους ἡμᾶς ἢ ἀδικωτέρους ἀπεργάζεται· κατὰ δὲ τὸ μυστικὸν δηλοῖ ὅτι, ὡσπερ τοῖς καθ' ἕνα ἐκ τροφῆς ἢ ζωῆς, ἡ δὲ ἀτροφία θανάτου σύμβολον, οὕτω καὶ ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρὴ, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν, καὶ μετὰ τοῦτο, τροφῆς θείας μεταλάβοντες, Θεῷ ζήσωμεν*» (Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, *Ἐκ τῶν Προφητικῶν Ἐκλογαί*. PG 9, 704D-705A). Οὕτως, ἡ ἀληθὴς νηστεία ἀναφέρεται εἰς τὴν καθ' ὅλου ἐν Χριστῷ ζωὴν τῶν πιστῶν καὶ κορυφοῦται διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν θείαν λατρείαν καὶ ἴδια εἰς τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.
4. Ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία τοῦ Κυρίου κατέστη ὑπόδειγμα τῆς νηστείας τῶν πιστῶν, ἡ ὁποία ἐνεργοποιεῖ τὴν μετοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Κυρίου, ἵνα δι' αὐτῆς, «*ὁ μὴ φυλάξαντες ἀποβεβλήκαμεν, φυλάξαντες ἀπολάβωμεν*» (Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος ΜΕ', Εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα*, 28. PG 36, 661C). Ἡ χριστοκεντρικὴ κατανόησις τοῦ πνευματικοῦ χαρακτήρος τῆς νηστείας, ἴδια τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κανὼν εἰς τὴν καθ' ὅλου πατερικὴν παράδοσιν, συγκεφαλαιοῦται χαρακτηριστικῶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «*Ἐάν οὕτω νηστεύῃς, οὐ μόνον συμπάσχων ἔση καὶ συννεκρούμενος, ἀλλὰ καὶ συνανιστάμενος καὶ συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπεράντους· σύμφυτος γὰρ γεγονῶς διὰ τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως*

κοινωνός ἔση καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονόμος» (Ὁμιλία ΙΓ', τῆ Ε' Κυριακῆ τῶν Νηστειῶν. ΡG 151, 161ΑΒ).

5. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν, τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς τελειώσεως εἶναι τὸ «μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσ. δ', 13) καὶ ἕκαστος ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ φθάσῃ εἰς αὐτὸ, νὰ ἀγωνισθῇ καὶ ὑψωθῇ ἀναλόγως. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο, ἡ ἄσκησις καὶ ὁ πνευματικὸς ἀγὼν δὲν ἔχουν τέλος ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ὅπως καὶ ἡ τελειότης τῶν τελείων. Πάντες καλοῦνται νὰ ἀνταποκρίνωνται, ὅση δύναμις αὐτοῖς, εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὀρθόδοξου ὑψηλοῦ μέτρου μὲ σκοπὸν τὴν κατὰ χάριν θέωσιν. Καὶ αὐτοί, παρ' ὅτι πράττουν πάντα τὰ διατεταγμένα, οὐδέποτε ὑψηλοφρονοῦν, ἀλλ' ὁμολογοῦν ὅτι «δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὃ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν» (Λουκ. ιζ'17, 10). Πάντες ἔχουν – κατὰ τὴν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν – χρέος νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν τὸν καλὸν τῆς νηστείας ἀγῶνα, ἀλλ' ἐν αὐτομεμψίᾳ καὶ συναισθήσει τῆς ταπεινότητος τῆς καταστάσεως αὐτῶν, νὰ ἐπαφίενται διὰ τὰς παραλείψεις των εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον Ὁρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας.
6. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, ὥρισε τὰ εἰς σωτηρίαν συμφέροντα καὶ προέταξε τοὺς ἱεροὺς καιροὺς τῆς νηστείας ὡς θεοδώρητον «φυλακτήριον» τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν κατὰ πάσης ἐπιβουλής τοῦ ἀλλοτρίου. Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατράσι, φυλάσσει, ὡς καὶ πρότερον, τὰ ἱερά ἀποστολικά θεσπίσματα, τοὺς συνοδικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις, προβάλλει πάντοτε τὰς ἱεράς νηστείας ὡς ἀρίστην ἐν τῇ ἀσκήσει τρίβον πνευματικῆς τελειώσεως καὶ σωτηρίας τῶν πιστῶν καὶ κηρύσσει τὴν ἀνάγκην τηρήσεως ὑπ' αὐτῶν τῶν τεταγμένων νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἧτοι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς, αἵτινες μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων, ὡς καὶ τῶν νηστειῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν μονοημέρων τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ πασῶν τῶν κατὰ ποιμαντικὴν μέριμναν ὀριζομένων ἐκάστοτε νηστειῶν ἢ τῶν κατὰ τὴν προαίρεσιν τῶν πιστῶν τηρουμένων.
7. Ἡ Ἐκκλησία ὁμως ἔθετο ἄμα, κατὰ ποιμαντικὴν διάκρισιν, καὶ ὄρια φιλανθρώπου οἰκονομίας τοῦ καθεστώτος τῆς νηστείας. Διὸ καὶ προέβλεψε τὴν δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἢ δι' ἀδήριτον ἀνάγκην ἢ καὶ διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν καιρῶν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας κατὰ τὴν ὑπεύθυνον κρίσιν καὶ ποιμαντικὴν μέριμναν τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν.
8. Εἶναι γεγονὸς, ὅτι σήμερον πολλοὶ πιστοὶ δὲν τηροῦν ἀπάσας τὰς περὶ νηστείας διατάξεις, εἴτε ἐξ ὀλιγωρίας εἴτε λόγῳ τῶν ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν ζωῆς, οἰαδιῆποτε κἂν ᾧσιν αὐταί. Ἄπασαι ὁμως αἱ περιπτώσεις αὐταί τῆς χαλαρώσεως τῶν περὶ νηστείας ἱερῶν διατάξεων, εἴτε εἶναι γενικώτεραι, εἴτε ἀτομικαί, δέον ὅπως τυγχάνουν τῆς ποιμαντικῆς μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, διότι ὁ Θεὸς «οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν» (πρβλ. Ἰεζ. λγ', 11), χωρὶς ὁμως νὰ περιφρονῆται ἡ ἀξία τῆς νηστείας. Ὅθεν διὰ τοὺς ἔχοντας δυσκολίαν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἰσχυουσῶν περὶ νηστείας διατάξεων εἴτε ἐκ λόγων ἀτομικῶν (ἀσθένεια, στράτευσις, συνθήκαι ἐργασίας κ.λπ.) εἴτε γενικωτέρων (εἰδικαί

συνθῆκαι ἐπικρατοῦσαι εἷς τινὰς χώρας ἀπὸ πλευρᾶς κλίματος, καθὼς καὶ κοινωνικο-οἰκονομικαὶ ἰδιαιτερότητες τινῶν χωρῶν λ.χ. ἀδυναμία εὐρέσεως νηστησίμων τροφῶν) ἐπαφίεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ καθορίσουν τὴν φιλόανθρωπον οἰκονομίαν καὶ ἐπιείκειαν, ἀπαλύνουσαι, κατὰ τὰς εἰδικὰς ταύτας περιπτώσεις, τὸ τυχὸν «στυφόν» τῶν ἱερῶν νηστειῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ μὴ ἀτονήσῃ ποσῶς ὁ ἱερός θεσμός τῆς νηστείας. Ἡ φιλόανθρωπος αὕτη συγκατάβασις πρέπει νὰ ἀσκηθῆ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πάσης φειδοῦς, ὅπως δὴποτε δὲ ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον διὰ τὰς νηστείας ἐκείνας, δι' ἧς δὲν ὑπάρχει ὁμοιόμορφος πάντοτε καὶ εἰς ἀπάσας τὰς περιπτώσεις παράδοσις καὶ πράξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. «... Καλὸν τὸ νηστεύειν πᾶσαν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις οὐ νομοθετεῖν, οὐ βιάζεσθαι, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἄγειν τὸ ἐγχειρισθὲν προσήκει ποιμνιον, πειθοῖ δὲ μᾶλλον, καὶ ἠπιότητι, καὶ λόγῳ ἄλατι ἠρτυμένῳ...» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ τῶν ἀγίων νηστειῶν*, 3. PG 95, 68B).

9. Ἡ πρὸ τῆς θείας κοινωνίας νηστεία τριῶν ἢ περισσοτέρων ἡμερῶν ἐπαφίεται εἰς τὴν εὐλάβειαν τῶν πιστῶν, συμφώνως καὶ πρὸς τὰ λόγια τοῦ ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου «... μ' ὄλον ὁποῦ ἀπὸ τοὺς θεῖους Κανόνας νηστεία πρὸ τῆς Μεταλήψεως οὐ διορίζεται· οἱ δυνάμενοι δὲ νηστεύειν πρὸ αὐτῆς καὶ ὀλόκληρον ἑβδομάδα, καλῶς ποιοῦσι» (*Ἑρμηνεία εἰς τὸν κανόνα ἰγ' τῆς Στ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου*, Πηδάλιον, 191). Ὅμως, τὸ σύνολον τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλει νὰ τηρῆ τὰς ἱεράς νηστείας καὶ τὴν ἀπὸ μεσονυκτίου ἀσιτίαν προκειμένου νὰ προσέρχεται τακτικῶς εἰς τὴν θείαν Μετάληψιν, ἥτις εἶναι ἢ κατ' ἐξοχὴν ἑκφρασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὄντοτης, νὰ ἐθισθῆ δὲ ὥστε νὰ νηστεύῃ εἰς ἔνδειξιν μετανοίας, εἰς ἐκπλήρωσιν πνευματικῆς ὑποσχέσεως, πρὸς ἐπίτευξιν ἱεροῦ τινος σκοποῦ, εἰς καιροῦς πειρασμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς αἰτήματα αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, πρὸ τοῦ βαπτίσματος (διὰ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ βάπτισμα ἐνηλικίους), πρὸ τῆς χειροτονίας, εἰς περιπτώσεις ἐπιτιμίων, κατὰ τὰς ἱεράς ἀποδημίας καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας περιστάσεις.

- † ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος, Πρόεδρος
- † ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόδωρος
- † ὁ Ἱεροσολύμων Θεόφιλος
- † ὁ Σερβίας Εἰρηναῖος
- † ὁ Ρουμανίας Δανιήλ
- † ὁ Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου Χρυσόστομος
- † ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἱερώνυμος
- † ὁ Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας Σάββας
- † ὁ Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας Ἀναστάσιος
- † ὁ Πρέσοβ καὶ πάσης Τσεχίας καὶ Σλοβακίας Ραστισλάβ

Ἀντιπροσωπία Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου

- † ὁ Καρελίας καὶ πάσης Φιλλανδίας Λέων
- † ὁ Ταλλίνης καὶ πάσης Ἑσθονίας Στέφανος
- † ὁ Γέρων Περγάμου Ἰωάννης
- † ὁ Γέρων Ἀμερικῆς Δημήτριος
- † ὁ Γερμανίας Αὐγουστίνος
- † ὁ Κρήτης Εἰρηναῖος

† ὁ Ντένβερ Ἡσαΐας
† ὁ Ἀτλάντας Ἀλέξιος
† ὁ Πριγκηποννήσων Ἰάκωβος
† ὁ Προικοννήσου Ἰωσήφ
† ὁ Φιλαδελφείας Μελίτων
† ὁ Γαλλίας Ἐμμανουήλ
† ὁ Δαρδανελλίων Νικήτας
† ὁ Ντητρόϊτ Νικόλαος
† ὁ Ἁγίου Φραγκίσκου Γεράσιμος
† ὁ Κισάμου καὶ Σελίνου Ἀμφιλόχιος
† ὁ Κορέας Ἀμβρόσιος
† ὁ Σηλυβρίας Μάξιμος
† ὁ Ἀδριανουπόλεως Ἀμφιλόχιος
† ὁ Διοκλείας Κάλλιστος
† ὁ Ἱεραπόλεως Ἀντώνιος, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Οὐκρανῶν Ὁρθοδόξων ἐν
ΗΠΑ
† ὁ Τελμησοῦ Ἰώβ
† ὁ Χარიουπόλεως Ἰωάννης, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας τῶν
ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὁρθοδόξων Παροικιῶν Ρωσικῆς Παραδόσεως
† ὁ Νύσσης Γρηγόριος, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Καρπαθορρώσων Ὁρθοδόξων
ἐν ΗΠΑ

Ἀντιπροσωπεία Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας

† ὁ Γέρων Λεοντοπόλεως Γαβριήλ
† ὁ Ναϊρόμπι Μακάριος
† ὁ Καμπάλας Ἰωνᾶς
† ὁ Ζιμπάμπουε καὶ Ἀγκόλας Σεραφεῖμ
† ὁ Νιγηρίας Ἀλέξανδρος
† ὁ Τριπόλεως Θεοφύλακτος
† ὁ Καλῆς Ἐλπίδος Σέργιος
† ὁ Κυρήνης Ἀθανάσιος
† ὁ Καρθαγένης Ἀλέξιος
† ὁ Μουάνζας Ἱερώνυμος
† ὁ Γουϊνέας Γεώργιος
† ὁ Ἑρμουπόλεως Νικόλαος
† ὁ Εἰρηνουπόλεως Δημήτριος
† ὁ Ἰωαννουπόλεως καὶ Πρετορίας Δαμασκηνός
† ὁ Ἄκκρας Νάρκισσος
† ὁ Πτολεμαῖδος Ἐμμανουήλ
† ὁ Καμερούν Γρηγόριος
† ὁ Μέμφιδος Νικόδημος
† ὁ Κατάγκας Μελέτιος
† ὁ Μπραζαβίλ καὶ Γκαμπόν Παντελεήμων
† ὁ Μπουρούντι καὶ Ρουάντας Ἰννοκέντιος
† ὁ Μοζαμβίκης Χρυσόστομος
† ὁ Νιέρι καὶ Ὅρους Κένυας Νεόφυτος

Ἀντιπροσωπεία Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων

† ὁ Φιλαδελφείας Βενέδικτος
† ὁ Κωνσταντίνης Ἀρίσταρχος
† ὁ Ἰορδάνου Θεοφύλακτος
† ὁ Ἀνθηδώνος Νεκτάριος
† ὁ Πέλλης Φιλούμενος

Αντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Σερβίας

- † ὁ Ἀχρίδος καὶ Σκοπίων Ἰωάννης
- † ὁ Μαυροβουνίου καὶ Παραθαλασσίας Ἀμφιλόχιος
- † ὁ Ζάγκρεμπ καὶ Λιουμπλιάνας Πορφύριος
- † ὁ Σιρμίου Βασίλειος
- † ὁ Βουδιμίου Λουκιανός
- † ὁ Νέας Γκρατσάνιτσας Λογγίνος
- † ὁ Μπάτσκακας Εἰρηναῖος
- † ὁ Σβορνικίου καὶ Τούζλας Χρυσόστομος
- † ὁ Ζίτσης Ἰουστίνος
- † ὁ Βρανίων Παχώμιος
- † ὁ Σουμαδίας Ἰωάννης
- † ὁ Μπρανιτσέβου Ἰγνάτιος
- † ὁ Δαλματίας Φώτιος
- † ὁ Μπίχατς καὶ Πέτροβατς Ἀθανάσιος
- † ὁ Νίκσιτς καὶ Βουδίμλιε Ἰωαννίκιος
- † ὁ Ζαχουμίου καὶ Ἐρζεγοβίνης Γρηγόριος
- † ὁ Βαλιέβου Μιλούτιν
- † ὁ ἐν Δυτικῇ Ἀμερικῇ Μάξιμος
- † ὁ ἐν Αὐστραλία καὶ Νέα Ζηλανδία Εἰρηναῖος
- † ὁ Κρούσεβατς Δαυῖδ
- † ὁ Σλαυονίας Ἰωάννης
- † ὁ ἐν Αὐστρία καὶ Ἑλβετία Ἀνδρέας
- † ὁ Φραγκφούρτης καὶ ἐν Γερμανία Σέργιος
- † ὁ Τιμοκίου Ἰλαρίων

Αντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Ρουμανίας

- † ὁ Ἰασίου καὶ Μολδαβίας καὶ Μπουκοβίνης Θεοφάνης
- † ὁ Σιμπίου καὶ Τρανσυλβανίας Λαυρέντιος
- † ὁ Βάντ, Φελεάκ καὶ Κλούζ καὶ Κλούζ, Ἄλμπα, Κρισάνας καὶ Μαραμοῦρες Ἀνδρέας
- † ὁ Κραϊόβας καὶ Ὀλτενίας Εἰρηναῖος
- † ὁ Τιμισοάρας καὶ Βανάτου Ἰωάννης
- † ὁ ἐν Δυτικῇ καὶ Νοτίῳ Εὐρώπῃ Ἰωσήφ
- † ὁ ἐν Γερμανία καὶ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ Σεραφεῖμ
- † ὁ Τιργοβιστίου Νήφων
- † ὁ Ἄλμπα Ἰούλια Εἰρηναῖος
- † ὁ Ρώμαν καὶ Μπακάου Ἰωακείμ
- † ὁ Κάτω Δουνάβεως Κασσιανός
- † ὁ Ἄραντ Τιμόθεος
- † ὁ ἐν Ἀμερικῇ Νικόλαος
- † ὁ Ὀράντεα Σωφρόνιος
- † ὁ Στρεχαῖας καὶ Σεβερίνου Νικόδημος
- † ὁ Τουλσέας Βησσαρίων
- † ὁ Σαλάζης Πετρώνιος
- † ὁ ἐν Οὐγγαρία Σιλουανός
- † ὁ ἐν Ἰταλία Σιλουανός
- † ὁ ἐν Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία Τιμόθεος
- † ὁ ἐν Βορείῳ Εὐρώπῃ Μακάριος
- † ὁ Πλοεστίου Βαρλαάμ, Βοηθός παρὰ τῷ Πατριάρχῃ
- † ὁ Λοβιστέου Αἰμιλιανός, Βοηθός παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Ριμνικίου
- † ὁ Βικίνης Ἰωάννης Κασσιανός, Βοηθός παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ ἐν Ἀμερικῇ

Αντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Κύπρου

- † ὁ Πάφου Γεώργιος
- † ὁ Κιτίου Χρυσόστομος
- † ὁ Κυρηνείας Χρυσόστομος
- † ὁ Λεμεσοῦ Ἀθανάσιος
- † ὁ Μόρφου Νεόφυτος
- † ὁ Κωνσταντίας - Ἀμμοχώστου Βασίλειος
- † ὁ Κύκκου καὶ Τηλλυρίας Νικηφόρος
- † ὁ Ταμασοῦ καὶ Ὁρεινῆς Ἡσαΐας
- † ὁ Τριμυθοῦντος καὶ Λευκάρων Βαρνάβας
- † ὁ Καρπασίας Χριστοφόρος
- † ὁ Ἀρσινόης Νεκτάριος
- † ὁ Ἀμαθοῦντος Νικόλαος
- † ὁ Λήδρας Ἐπιφάνιος
- † ὁ Χύτρων Λεόντιος
- † ὁ Νεαπόλεως Πορφύριος
- † ὁ Μεσαορίας Γρηγόριος

Αντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Ἑλλάδος

- † ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Προκόπιος
- † ὁ Περιστερίου Χρυσόστομος
- † ὁ Ἡλείας Γερμανός
- † ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Ἀλέξανδρος
- † ὁ Ἄρτης Ἰγνάτιος
- † ὁ Διδυμοτείχου, Ὁρεστιάδος καὶ Σουφλίου Δαμασκηνός
- † ὁ Νικαίας Ἀλέξιος
- † ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱερόθεος
- † ὁ Σάμου καὶ Ἰκαρίας Εὐσέβιος
- † ὁ Καστορίας Σεραφεῖμ
- † ὁ Δημητριάδος καὶ Ἄλμυροῦ Ἰγνάτιος
- † ὁ Κασσανδρείας Νικόδημος
- † ὁ Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης Ἐφραίμ
- † ὁ Σερρῶν καὶ Νιγρίτης Θεολόγος
- † ὁ Σιδηροκάστρου Μακάριος
- † ὁ Ἀλεξανδρουπόλεως Ἄνθιμος
- † ὁ Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως Βαρνάβας
- † ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος
- † ὁ Ἰλίου, Ἀχαρνῶν καὶ Πετροπόλεως Ἀθηναγόρας
- † ὁ Λαγκαδᾶ, Λητῆς καὶ Ρεντίνης Ἰωάννης
- † ὁ Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας Γαβριήλ
- † ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Χρυσόστομος
- † ὁ Ἱερισσοῦ, Ἁγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου Θεόκλητος

Αντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Πολωνίας

- † ὁ Λούτζ καὶ Πόζναν Σίμων
- † ὁ Λούμπλιν καὶ Χέλμ Ἄβελ
- † ὁ Μπιαλύστοκ καὶ Γκντάνσκ Ἰάκωβος
- † ὁ Σιεμιατίσε Γεώργιος
- † ὁ Γκορλίτσε Παῖσιος

Αντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Ἀλβανίας

- † ὁ Κορυτσᾶς Ἰωάννης
- † ὁ Ἀργυροκάστρου Δημήτριος
- † ὁ Ἀπολλωνίας καὶ Φιερ Νικόλαος

† ὁ Ἐλμπασάν Ἀντώνιος
† ὁ Ἀμαντίας Ναθαναήλ
† ὁ Βύλιδος Ἴστιος

Ἀντιπροσωπεία Ἐκκλησίας Τσεχίας καὶ Σλοβακίας

† ὁ Πράγας Μιχαήλ
† ὁ Σούμπερκ Ἡσαΐας